

Mahcubiyet ve Haysiyet

Dag Solstad, bu çağı ve kapitalizmin insanları kredi kölesine dönüştürerek manipüle edişini, basit ama muhteşem bir netlikle anlattığı yüz sayfalık "Mahcubiyet ve Haysiyet"le toplumsal kırılmaları, demokrasinin popülizme, vatandaşın tüketiciye dönüştüğü, ideallerin tek tek yıkıldığı kapitalist süreci aktarıyor.

oyunda: Yan karakterlerden biri olan sıradan, alaycı, küçümseyen ve ancak hayatın banal gerçeklerini ortaya koymayı bilen Dr. Relling ile kendi arasındaki benzerliğin farkına varıyor. Romanın başlığındaki "mahcubiyet" ve "haysiyet" de Dr. Relling ile ilgili. Çevirmenin çok yerinde bir şekilde bugün daha sık kullanılan utangaçlık ve saygınlık yerine bu sözcükleri seçmesi, yeni nesil için eskimiş ve artık pek gerek duyulmayan duygular olduğunu görmemize yardımcı oluyor.

Roman, eğitim sorunları üzerinde duracak ve ana tema olarak bunu işleyecek gibi başlıyor fakat Elias'ın bir türlü açılmayan şemsiyesi yüzünden bir sinir krizi geçirmesi ve teneffüsteği öğrencilerinden birine hakaret etmesiyle başka bir boyuta geçiyor. Elias'ın hayat hikâyesine geri dönüşle onu tanımaya ve bu noktaya nasıl geldiğini anlamaya başlıyoruz. Çöküşün başlangıcı olan derste kriz aslında onun toplumsal rolünün farkına varması ve nasıl toplum dışına itildiğini anlaması.

ÖZGÜRLÜK ÇAĞI

1960'ların sonlarında, yirmili yaşlarda öğrenciyken Elias aynı üniversitede felsefe doktorası yapan Johan ile tanışıyor. Kant ve Marx üzerine tez yazan Johan, geniş bir ilgi alanına sahip: Buz hokeyi, futbol, sinema, edebiyat dışında kapitalizmin nasıl işlediğini anlamak için kafa yorup reklamları dikkatle izliyor. Okulun parlayan yıldızlarından biri aynı zamanda; hem hocaları hem de Elias gibi sınıf arkadaşları onu

geleceğin büyük filozofu olarak görüyor. Haksız da değiller, Johan hayatı zenginleşiren arkadaşlıklar kuran biri. Özellikle hiç ayrılmadığı Elias'ın entelektüel gelişiminde önemli rol oynuyor; "hayata karşı müthiş bir iştah duyuyor" diye açıklıyor dostu onu. Johan, "kellimelerin anlatamayacağı kadar güzel" Eva Linde ile çıkmaya başlayınca da iki dostun ilişkisi bozulmuyor. Güzel Eva, onların tefekkürüne dalmış sohbetlerini ne kesiyor ne de konuya dâhil oluyor, sadece kusursuz güzelliği ile bir tablo gibi yanlarında duruyor.

DEVLET OKULUNDA İDEALİZM

Zaman içinde Elias ve Johan, akademik hayatın çıkmazlarıyla yüzleştikçe idealleri, güzelliğe duydukları aşk ve heyecanı yavaş yavaş tükenmeye başlıyor. Toplumun en alt katmanına denk gelen bir maaş karşılığında, kültürel mirasını genç öğrencilere devretmek, onların öğrenme coşkusuna kapılmalarını sağlamak ve bunu hiç bitmeyen bir heyecanla yapma görevinin zorluğunu görüyorlar. Televizyon, gazete ve dergilerin yıldızlayarak sunduğu cazip hayatlara ulaşmak isteyen gençleri eğitimcinin zorluğunu da yaşıyorlar. Elias, bu kapitalist çarkların dışına itildiğini fark ediyor çünkü artık onu ilgilendiren hiçbir şey toplumsal değer taşıyor. Bir devlet lisesinde edebiyat öğretmenliği yaparak yıllarca bulunduğu işsel tatmini de bulamıyor. Markist Johan ise sonunda Marksizmin en iyi yaptığı şeyin, kapitalizmi anlamak ve analiz etmek olduğunu anlayarak kulvar değiştirmeye karar veriyor.

Solstad, bu çağı ve kapitalizmin insanları kredi kölesine dönüştürerek manipüle edişini, basit ama muhteşem bir netlikle anlatıyor. Yüz sayfalık kısa bir roman olmasına rağmen toplumsal kırılmaları, demokrasinin popülizme, vatandaşın tüketiciye dönüştüğü, ideallerin tek tek yıkıldığı kapitalist süreci aktarıyor. Solstad'ın bu denli kısa bir romanda böylesine geniş bir zaman dilimini ve karmaşık toplumsal yapıyı kapsayıcı şekilde anlatabilmesini sağlayan şey, öze inmeyi bilmesinden kaynaklanıyor. Özellikle bugün, kapitalizmin oyunları altında ezilen halkların hikâyesi olarak okunacak çok güzel bir roman. ■

Dag Solstad'ın romanı, sanki bugünün siyasi ve ekonomik koşullarını anlamamız için yazılmış.

Son günlerde sık sık Fransız simgeci yazar Auguste Villiers de l'Isle-Adam'ın bir sözü geliyor aklıma: "Herhangi bir şeyin içinde yalnızca bildiklerinizi görebilirsiniz." Bu sözdeki "yalnızca", belki biraz abartılı bir sözcük seçimi olmuş diye düşünebilirsiniz ama insan gerçekten de okuduğu ve duyduğu her şeyde yaşadığı günlerin sorunlarını görüyor.

Bu hafta okuduğum Dag Solstad'ın Mahcubiyet ve Haysiyet (Çeviren: Banu Gürsaler Syvertsen, **Yapı Kredi Yayınları**) romanı, sanki bugünün siyasi ve ekonomik koşullarını anlamamız için yazılmış gibiydi ya da ben bu romandaki kapitalist eleştirileri görmeye odaklanmıştım.

Yetmiş yedi yaşındaki Solstad, ülkesi Norveç'te ödüller kazanmış, tanınmış bir yazar fakat dünya dillerine ancak çevrilmeye başlandı; Norveç'te 1994'te çıkan Mahcubiyet ve Haysiyet, onun Türkçeye çevrilen ilk kitabı. Kendisini geç tanıdık ama sırada bekleyen çok

eseri olduğu için yakın dönemde daha fazla romanını okuyacağımızı sanıyorum.

Roman, bir devlet lisesinde edebiyat öğretmeni orta yaşlı Elias Rukla'nın bir gününü anlatıyor. Pazartesi sabahı Oslo'nun banliyösündeki apartman dairesinden "eşi olan karısı" (hep böyle bahsediyor karısından ve böyle yaparak mesafeli ilişkiye ilk sayfalardan itibaren dikkat çekiyor) ile vedalaşıp yirmi beş yıldır her gün yaptığı gibi lisesine gidip yine yıllardır yaptığı şekilde Norveççe edebiyat dersine giriyor. O gün derste Henrik Ibsen'in Yaban Ordeği'ni işliyorlar.

Elias çok sevdiği Ibsen'in oyununu defalarca yaptığı gibi öğrencilerine anlatmaya başlıyor. Esneyen ve sıkılan lise son sınıf öğrencilerinin ilgisini çekmenin zorluğunun farkında, hatta modası geçmiş, son günlerini yaşayan bir eğitim sistemiyle kültürel mirasın sürekliliğinin nasıl sağlanacağını soruyor kendine. Ancak Ibsen'in oyununu işlerken daha önce defalarca okuduğu hâlde fark etmediği bir şeyi görüyor